ئێگۆو لەيلاو هيچ .. سێكوچكەى بوونياتى شيعرى تاباك.. لەتيف بێوار

دنيا يەكى سەيرە گوڵم، رۆژانە سەدان و هەزاران شيعرو ميعرى كوردى بە بەربووك دەچن و ل□ بەرامبەردا سەدان وهەزاران لايك و دەستخۆشيان بۆ دەچێت، بێ ئەوەى رەوانهزرێكى جوامێر دەركەوێت و بڵێت: تكايە ئيستێك بكەن و راوەستن، ئەوانە شيعر نين و ئەوانەش كە دەيخوێننەوە خوێنەرى راستەقينەى شيعر نين. هەندێك تێدەگەن و دەزانن كە زەمەنى رەسەنا يەتى بەسەرچوو و ئێستا تێوەگلاوين لە دەورا نێكى ناقۆڵادا، تەپوتۆزى كاڵفامى كون و قوژبنى ژيانى تەنيوەو ئەوانەى راست و رەوان و دروست دەبينن و دەنواڕن و دەبيژن نامۆن و دەركراون لە بازنە پوچەكانى شاعيرو نووسەرە دەربارو ساختەكان، كە هەر ك□م□□كيان بە قەتارێكى بەرژەوەنديو□ خۆيان هەڵواسيوەو ڕێ دەكەن، بێ ئەوەى خۆيان خاوەنى رێچكەو ئامانجى خۆيان بن، رەنگە هەندێك زووير بن كە بڵێم پوخڵترين چين زۆرينەى ئەو شاعيرانەن كە هيچ بارێكيان نييەو لەگەڵ باى بەرژەوەنديدا شەن دەكەن و گوتەيان لە شوێنێكەو رەفتاريان لە شوێنێكى دى، هيچ دەربارەى تازەگەرى نازانن و زۆر حەزيان لە پياهەڵدان و موجامەلەى يەكدى هەيە، مێروولەى نووسينيان دەكەنە چيا يەكى سەختى بێهامتا لە داهێنان و ئەفراندن، دڵ و دەروون بۆگەنى و دوور لە پاكى و هەستناسكى و راستگۆيى و وەفا، ئيتر كەى خوێنەر بە درۆى شاخدار فريو دەخوات، كە هەژارترين شت وشەيەو هەمووان پێى دەوێرن، زۆرێك لەو شاعيرانە دەردە دڵ بە شيعر دادەنێن و هەندێكى تريشيان بە مەبەستى مەراقكوژتن دەنووسن و بێ ئەوەى هيچيشيان نەگوتراوێك يان تازەگەرييەك پێشكەش بكات، لە بازنەيەكى داخراودا خەريكى يەكتر گووتنەوەن، بەڵام لە رووكەشدا خۆيان وا دەردەخەن خەمى ئەم جيهانە لەسەر شانيان كەڵەكە بووەو لە نێو دوكەڵى جگارەدا سێڵفێكانيان دەكەنە باگراوندى كۆپلە سواوەكانيان، كە نازانم وەكو كليپى گۆرانىەكانى ئێستا زياتر نومايشى پۆرترێتى خودە يان بەرهەم و دەق پێشكەشكردن؟ نازانم چۆن تاقەتيان هەيە ئەو هەموو سێلفيە خەمبارو شاعيراويانەو پڕ دوكەڵه هەر رۆژە پۆست بكەن؟ كە لە باشترين باردا هەر واقيع دەڵينەوەو دەيخەنە سەر كاغەز بە وشە. ئەمەش رەنگە هۆيەكەى بۆ لە دەستدانى

شیعر بگەڕێتەوە بۆ چەق و ناوەندبوون، چونکە کە (سانسۆری کوالیتی) لە لایەن دەستەبژێرو دەستە جەمعەوە نەماو تەنزە ڕەخنەییەکان غائیب بوون و لە بەرامبەریشدا سەکۆ کۆمەڵایەتییەکان و پێگەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان جێی بە بڵاوکراوە کاغەزییەکان لەقکرد ئیتر ئەو گەڵاوێژییە دێتە دی و پەرە دەستێنێ.

لە لایەکی تریشەوە ئەمڕۆ سۆشیال میدیا کۆمەڵێك بە ناو شاعیری قووتکردووەتەوە کە ئەوەی دەرخواردی خوێنەران و موتابەعەکارانی ئەو تۆڕانەیان دەدەن بریتییە لە وتەی سادەی ڕیزکراوی بێ گیان و بێ هوونەر، وەکو هەر کەلوپەلێکی تری بەکارهێنانی ڕۆژانە خێرا دەخوێندرێتەوەو خێراش تووڕ دەدرێت، لێرەدا یەکێك لەو ئەزموونانە دەخەینە ژێر تیشکی باسەکەمانەوەو خاسیەتی شیعرەکان دابەشی سێ پایە دەکەین، کە شاعیرەکەی خانووچکەی شیعری لەسەر دامەزراندووە:

یەکەم/ ئیگۆ:

ی پزیشکی دەروونی سیگمۆند فرۆید؛ structural theory باشتر وایە پێشباس تیشکێك بخەینە سەر ئیگۆ بە پێی بیردۆزی

ئیگۆ خودی ڕاستەقینەو نەوی کەسەکانە، بەو مانایەی پەردەپۆشی تەی ڕاستەقینەیە، لە ڕێی درککردنەوە کە پەیوەستە بە دنیای دەرەوە، وەڵامدانەوەو مامەڵەی بە دنیای دەرەوە دەبێت، بە پێی شیتەڵکاریی دەرونی سیگمۆند فرۆید ئاوەزی مرۆڤ دەکاتە دوو بەشی: ئاگاو نائاگا؛ لە بەشی نائاگادا هەر سێ لە (من) کە لە نێوان (ئەو) و (منی باڵا)دایە (ئەمیان پێکهاتەی ئاکاریی مرۆڤە) لە وەسفی فرۆید بۆ دینامیکی دەروونی مرۆڤ، کە هەریەکەیان بە ڕێژەیەك پشکیان لە ئاگاییدا هەیە بە شێوەیەکی ڕێژەیی. مرۆڤ کاتێك لە ئیگۆ دەربازی ببێت دەبێتە کەسێکی ئازاد و هەست بە ئاسوودەیی دەکات، لە مرۆڤەکەوە تا مرۆڤێك ئەم پشکانە دەگۆڕدرێت بە پێی ئەزموون و مەعریفەو تێگەشتن و دنیابینی…

شیعریش ئەو بوارەیە کە زۆر لە دنیا ڕاستەقینەکانی شاعیر ئاشکرا دەکات، چونکە لە نەستەوە هەڵدەقوڵێت کە زۆر لە ژێر هەست و هۆشەوەیە، ئەمەش بە هۆی ڕەخنەو شیکاری ڕاڤەکارانەوە زیاتر درکی پێ دەکرێت، تەنانەت شاعیرەکەشی لەدەرەوەی ئەم درك پێکردنەدایە.

ئیگۆ کە ناخی تەنی ئەوسا داوای دەسەڵات دەکات و بەرەو خۆ زەقکردنەوەو مەزنکردن هەوڵ دەدات، ئەمەش پێچەوانەی گیانی گشتگەرایی و بینینی ئەوانی ترە، ئێستا گەر بێین و ئەمە لە سەر بەرهەم و دیدگا شیعرییەکانی تاباك دابەزێنین، سەرەتا دەبێت ئەوە بڵێین جارانێك ئەمە لە ڕێگەی بەرکەوتنی هەستەوە مامەڵە لەگەڵ دەقەکاندا دەکەین و قووڵ نابینەوە بە دنیای نەست، بۆیە وەکو کەی سادەو گشتی سەر بەو دەقە دەڵەقێنین و چەپڵەی بۆ دەنەرین،

ب□ام کاتێك زیاتر خستمانە ژێر تیشکی ت□امان و وردکردن□و□ ئەوجا بۆمان دەردەكەوێت کە هەڵە بووین و بڕیاری خێرامان داوە، بۆ نمـــوونە خودپەرســـتی کە حـــاڵەتێکی زۆر نەوی و قێزەونـــی دەردی دەروونییە لەم کۆپلەیەدا زەق کـراوەتەوەو نەك بەشێـوەی سـیمبوڵ و ناڕاستــەوخۆ دەربڕینی لێ کرا بێت، بەڵکو شاعیر راستەوخۆ بانگەوازی بۆ دەکات و دەبێتە جێی شانازیی، کە پێویست بە لێدوانی زیاتر ناکات، چونکە وەك زۆربەی فەیسبوکە – کورتە شیعرەکانی دی جێی وردبوونەوە نین و رامان ناخولقێنن و هیچ پەیامێکی بەسوودی لێ نافامرێتەوە:

کەنگێ
وەک منت پێدەکرێ
خوت
بپەرەستی؟
*

نموونەی دووەم/
وەک شانۆکارێکی بە ئەزموون
چوومە سەر سێن
قاقام لێدا
گریام
مردم
پاشان
لە سەر کورسیی بینەرەکان
هەستامە سەر پێ
بە گریانەوە
چەپڵەم بۆ خۆم لێدەدا

نمـــوونەی دووم بۆ زیـــاتر روونکـــردنەوەی ئەم مەبەســـتە، ئەم کۆپلە کورتەی سەرەوەیە کە دوو ئاماژەی تێدایە و جێی لەسەر وەستانە؛ یەکەمیان (خۆ دانان بە شانۆکاری بە ئەزموون) دووەمیان (چەپڵە بۆ خۆلێـــدان) کە لە کۆتـــایی کۆپلەکەدا هـــاتووە، کە ئەگەر زیـــاتر وردبینەوە هەر زوو ئەو راستیەمان بۆ دەردەکەوێت کە نمایشکار لە رۆڵ بینێك زیاتر هیچی تر نییە، بە پێی ئەو مەنەلۆگ و رۆڵەی بۆی نووسـراوەتەوەو بۆی دەنووسـرێتەوە، ئەمەش لە دەقەکـانی تـردا ئەم راسـتیە دەردەخـات، کە زۆر جـار خلۆرمـان دەکـاتەوە بۆ رۆڵە بەدو تەنانەت زۆر بەدەکانیش وەك لەم کۆپلەیەدا شاعیر زۆر راستگۆیانەتر دەری دەبڕێت و ناتوانێت وەی شارێت کاتێك دەڵێت:

کاتی هەڕاجی ئێواران
هاوار دەکەم

من
خۆ
فرە
شم
تەنانەت لە کاتی خوێندنەوەی ئەم کۆپلە سادەدا دەمویست بروا بە خۆ بکەم کە شاعیر ئەمەی نەنووسیوەو ڕەنگە من بە هەڵە پێشچاوم بکەوێت و بیخوێنمەوە، چونکە کەم جار شاعیران ئاوها ڕاستیە پەنهانەکانی خود ئاشکرا دەکەن، بەڵام مەخابن لێکدانەوە عوزرخواهیەکانی من هەڵە دەردەچوون و مەتنی دەقەکە ناچاری دەکردم لەو لێکدانەوەی خۆی زیاتر هیچ ئەگەرێکی تری بە نەدەزمەوە.

دووەم/ لەیلا:
سەرەتا دەبێت پێش خوێنەران ئەوە بڵێم کە بۆچی ناونیشانی ئەم خاڵەم نەکرد بە ڕۆمانسی و لەیلام بە دانا؟ بەکورتی چونکە دەستەواژەی ڕۆمانسی یان ڕۆمانتیکی زۆر بەرفراوانترو قووڵترە لە زەقکردنەوەی کەیلەبوون بە تاکێک، کە تەنانەت بگاتە حاڵەتی پەرستن، بە ئەوەی هیچ هونەرێکی شیعریی و وێنەی ئیستاتیکی لە خۆ بگرێت.
چونکە ڕۆمانسی یان ڕۆمانتیکی جوڵانەوەیەکی ئەدەبی و هونەری بوو لە کۆتاییەکانی سەدەی ١٨ لە ئەوروپا سەری هەڵدا وەك پەرچە کردارێک دژی شۆڕشی پیشەسازی، لەم ڕێبازەدا جەخت لەسەر هێزی هەست و سۆزو ئەندێشە دەکرێتەوە وەك سەرچاوەی ڕاستەقینەی بەهای جوانیناسی. بەڵام ئەوەی لەم کۆپلانەدا بەرچاو دەکەون فەرکردن و خۆستبوونەوەی زیاتری کەیلایەتی و زەلیلی خوێنەرە نەك بەرکەوتن لەگەڵ دەقێکی داهێنەرو ئیستاتیکیدا ومەزندا. ئەمەش بەداخەوە مانەوەیە لە چەقی کولتورێکی دواکەوتوودا کە لە شێوازی سڵاوکردنیشدا ڕەنگ دەداتەوە کاتێک سڵاوکاران بەیەکتر دەڵێن (نەکەرتم)! دیارە ئەمەش ڕەگ و ریشەیەکی مێژوویی و سایکۆلۆژی هەیە.

سەرەتا پێش ئەوەی نموونەی کۆپلەکانی تاباك بهێنینەوە با کەمێك لە سەرەتای کۆپلەی شیعرێکی شاعیر ئەندرێ بریتەن ١٨٩٦-١٩٦٦ وردبینەوە کە پێش سەد ساڵ نووسیویەتی بزانین چەن ئەفرێنەرانە لە دنیای خانەکەی دەدوە و دەیشیعرێنە، ئەوجا با بەراوردی بکەین بە هەمان پەل و جەری ناونراوی شیعر و بزانین بۆچی هەر کاوێژێکی سادەی یەکتری دەکەینەوەو هیچ تازەگەریی و داهێنان و خزمەتێکمان بە

دنیای شیعر نەکردووەو ب□کو بەهای شیعر دادەبەزێنین:
ناونیشانی شیعرەکەی بریتۆن (راموسانێکی ئازاد)ـه، تیایدا ئاوها دەست پیدەکات:

خانمەکەم خاوەن پرچی ئاگری رەژوو
هزرەکانی لە تروسکەی تریشقەن
قەدی وەك كاژێری لمین

قەدی خانمەکەم وەك هی ڕێوی ئاوە لە نیوان ددانی پڵنگدا…تا کۆتایی ئەمەش نموونەی کۆپلەکانی تاباکە کە تیایدا جگە لە (حەیران بوون، سووتان، کۆڵکێشان، پەرستن، بەخودا دانان…) هیچی تر شك نابات بە خانمەکەی بڵێ. کە ئەمانەش دوو ئاماژە دەدەن: یەکەمیان بێ بەهرەیی شاعیر کە نەیتوانیوە لەیلاکەی بە شیعر بکات و خاڵی شیعربوونی تیدا بدۆزێتەوەو بەهرەی لێ ببا، دووەمیان دنیابینییەکی پووچ کە تەنیا بوونی خۆی لە کۆیلایەتیدا بۆ ئەو دەبینێتەوە تا بوونی خودی راستەقینەی بێتە دی و درك پێ بکات. من زۆر لەسەر نموونەکان ناوەستم چونکە هیچ هونەرێکی رەوانبێژی و ڕەمزو میتافۆرێکیان تێدا نییە تا پێویست بە شیکردنەوە بکەن و داوای لێبووردنیش لە خوێنەران دەکەم کە رەنگە نیگەران بن بە خوێندنەوەی ناوەڕۆکی هەندێك ئەو کۆپلانە، بەڵام ئەوە تەنیا بۆ پشتڕاستکردنەوەی راق□ک□مانەم تەنیا قسەی خاوەنەکەیەتی:

بڕوام
بە گەورەیی نییە
کە دەتبینم
دەڵێم
خودام
چۆنی؟
*
هیچ
ڕێگایەک نەما بوو
بۆت
بمرم
*
لەو تەمەنەش دا
دەتوانم بتپەرەستم
نیگەرانم
خوا
گلەیی
بکا

*
بڕوام
بە گەورەیی نییە
کە دەتبینم
دەڵێم
خودام
چۆنی؟

*
حەیرانتم
کە دەمڵێنەوە
دەگریم
*
دارستانیش بی
بۆت
دەسووتێم
*
دەرگای ماڵەکەت
بە کۆڵ دەکێشم
ماندوو بم
دێمە
ژوورەوە
*
هێندەم نەماوە
بتپەرەستم
ڕۆهەڵاتی ناوینە
بیدرکێنم
هەموو
لە خوداکانیان
وەرد□گ□□ن
*
کوتم
دێمە سەر
دینت
وتی
بێ دینم
*

لەت کردنی دەریا و
مار کردنی گۆچان
گرینگ نییە
مەعجیزە یانی
ژن
بپەرستی
*
ئەو تەنانەت لەیلا دەکاتە هەموو شتێک، لەوانەش نیشتیمان؛ بەڵام ئەو پرسیارەمان لە خۆ نەکردووە بۆچی؟ ئەوە شیعرە کە وەڵامی ئەو پرسیارە دەداتەوە؛ کە لەبەردا نەک هیچ وەڵامێک نییە، بەڵکو هۆکارەکان فەرامۆشکراون و بەرەنجام خراونەتە روو بۆ زانینی مەبەست؟ یەکێکیش لە لێکدانەوەکان ئەوەیە کە شاعیر نەیتوانیوە درک بە هەقیقەتی شیعر بکات، جگە لە چڕکردنەوەی فەرهەنگی کەیلایەتی. چونکە بە نموونە کەیلەبوون بەرەنجامە دەبێت هۆکارێکی لە پێش بێت کە ئێمە هیچی لەبارەوە نازانین.
ئەو تەنانەت بە دوو جۆری جیاواز و لە دوو بەرواری جیاوازدا جەخت لەسەر ئەم بە نیشتیمانبوونەی لەیلا دەکاتەوە، ئاسانیشە نیشتیمان وا بچووک بکرێتەوە بەڵکو لای هەندێکی تریش بشفرۆشێت یان بکرێتە شتی نەویتر، بۆ نموونە ئەو ئاوها بەی دەنووسێت:

لەوەتی نیشتمانمی
باڵندە
کۆچ
ناکەن
........................١١/١٢/٢٠٢٣
لەوەتی نیشتمانمی
باڵندەکانیش
نافڕن
.... .١٩/١١/٢٠٢٣
سێیەم/ هیچ
کە دەڵێین هیچ، تا خوێنەر بە هەڵە تێنەگات مەبەستمان لە هیچگەرایی (نیهیلیسم) نییە، چونکە هیچگەرایی لەخودی خۆیدا جۆرێکە لە فەلسەفە یان کۆمەڵێک بۆچوونی فەلسەفییە کە لایەنە گشتییەکانی ژیان و بوونی مرۆڤایەتی ڕەفز دەکاتەوە، وەکو راستی مەوزوعی و مەعریفەو ئاکارو مانا، لایان وایە بەها مرۆییەکان هیچ بنەمایەکیان نییەو ژیان پووچ و بێ مانایە و مەعریفەت شتێکی مەحاڵە، هەندێکیش وای بۆ دەچن هیچگەرایی لەسەر ڕەوتە فەلسەفییەکانی پێش خۆی وەک

گومانگەرایی و رەشبینی بنیات نراوەو سەری هەڵداوە. تەنانەت (جان یودریار) قۆناغی پاش پۆستمۆدێرن و شێوازەکانی بیرکردنەوەی بەشێك لە کایە ئەدەبییەکان وا وەسف دەکات و ناو دەبات.
ئەوەی لێرەدا مەبەستمانە بریتییە لە (هیچ) لە تێڕوانینی شیعرەوە، واتا خاڵیی لە شیعربوون و بوتیقا، بێگومان هەردوو (قسەی ئاسایی و شیعر) لە وشە پێکدێن، بۆیە ئاسان نییە بۆ هەموو خوێنەران لێکیان جیا بکەنەوە بە تایبەتی کە دەقەکە ناوی شیعری لێ بنرێت و بە شێوازی دێڕە شیعر نووسرا بێت، بەڵام لە ڕاستیدا جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نیوان ئەو دووانەدا، چونکە شیعر خاوەنی چەند بنەماو مەرجێکی زمانەوانی و داڕشتن و هەڵبژاردن و دەربڕینە،؛ ئەگەر وا نەبووایە ئەوا هەموو کەسێك قسە دەکات و دەتوانێت بنووسێت، جا گەر هەموو نووسینێك گەر ویستمان لێ بوو ناوی شیعری لێ بنیین ئەوا گەڕەلاوژەو فەوزا لە دنیای شیعرو ئەدەبیاتدا دروست دەبێت، وەك چۆن لەم زەمەنەدا هەندێك کەس تووشی ها توون.
بۆ زیاتر روونکردنەوەی ئەم مەبەستە با بنواڕین لەم کۆپلەیە:
وەسیەتنامە:
گەر
مردم
بە کەواو
پانتۆڵ□ک□وە
بە خاکم
بسپێرن
هەندێك دەپرسن گەر ئەم وشانەی پێشوو گەر بە شێوەی رستەی ئاسایی بنووسین پەسەندتر نییە؟ چونکە لەو بڕگە بڕگەکردن و دێڕ دێڕکردنی وشانەدا نە هونەرێکی تێدایە نە کێش وسەرواو ئیقاع دەدات بە دەستەواژەکە، تا مۆرکی شیعری لێ بنیشێت. بۆ نموونە مر□ؤ□کان وەسێتی جۆراوجۆر دەکەن لە ژیانیاندا، لە پیرەژنی نەخوێندەوارم بیستووە کە لە نەوەکانی تووڕە بووە گوتویەتی وەسێت بێت کە مردم دەمەونخون بمنێژن. کە لێیان پرسیوە بۆچی؟ گوتوویەتی بۆ ئەوەی لەوێ خەم و زووخاوتان لە گەرووم بیتەدەر، لێرەدا دەکرێ بڵێین ئەو پیرێژنەش شاعیر بووە؟ کە ماناو داڕشتنەکەشی زۆر لە وەسێتنامەکەی شاعیرەکەمان بەهێزترە کە تیایدا دەڵێت: (گەر مردم بە کەواو پانتۆڵ□ک□وە بە خاکم بسپێرن).
یان لەشوێنێکی تردا روو دەکاتە کچەکەی و دەڵێت گەر مەولەوی رۆمیش سەما بکات دەیکوژن. ئەمە نە سۆناتەیەو نە بروسکە شیعرو نە هایکو، بەڵکو ئامۆژگاریەکی ئاسایی ئاخاوتنی رۆژانەیەو نازانم چ سیفەتێکی دەچێتەوە سەر شیعر؟ لەناو کۆمەڵگا کلاسیکییەکانی رۆژهەلاتدا نەك

سەما بەڵکو زۆر شتی تر قەدەغەو بق□ی□ ئیتر ئەوە شتانێکی زانراو و ب□گ□نەویستەو چ هونەرێکی تێدایە دووبارەکردنەوەی واقیع و ناونانی بە شیعر نازانم! ئایا شیعر هەر خەم ڕیزکردن و کەڵەکە کردنی حاڵەتی نەرێنی و شکستە، یان داهێنان و ئیستاتیکاو هونەرەکانی زمان زۆر دیوی تر دەبەخشن بە تێکست کە هەرگیز خوێنەر لە مەدلول و چەشەی خوێندنەوەیان تێر نابـێت. لە راستیدا ئەم داهێنان و تازەگەرییەش گیانە، دەبێت شاعیر خاوەنی ئەو گیانە داهێنەرو تازەگەرە بێت و بێزی لەو وتە کاڵوکرچانەوە بێتەوە کە دەدرێنە پاڵ شیعر بە ناوی شیعرەوە، سەرەنجام ئەو حاڵەتە نوێگەریانەش دەگم□ن و دووبارە نین، بەڵکو ئەوە رەشۆك و عامەی شاعیرۆکەکانە کە ئەوانەی پێش خۆیان کۆپی دەکەنەوە شتێکی لێ زیادو کەم دەکەن و دەیاننوسنەوەو ناوی شیعری لێ دەنێن.

لەمە زیاتر نامەوێت کات بۆ ئەم بابەتە تەرخان بکەین و بە چەند نموونەیەکی تر کۆتایی بەم باسە دەهێنین، بەڵام ئەمجارە من وەك نیگاکردنی خۆم بۆ ئەو کۆپلانە بە شێوازی ڕستەی ئاسایی دەیانوسم نەك پڕگەبڕگە و دێڕ دێڕ چونکە جگە لە رستەی خەبەری نێگەتیڤ و رۆژانە زیاتر هیچی تریان تێدا نابینم و خاڵیین لە فەنتازیاو میتافۆڕو ئیستاتیك :

١- بە مستەوە لەدایك دەبین باوەڕناکەن پەیامنێرەکان دەزانن.

٢- لە ساردخانەدا مرگم هەلدەلەرزێ بە خاکم بسپێرن.

٣- جودابوونەوە من و درەخت.

٤- سارد سارد بوویەوە دەستم بۆت ناچی.